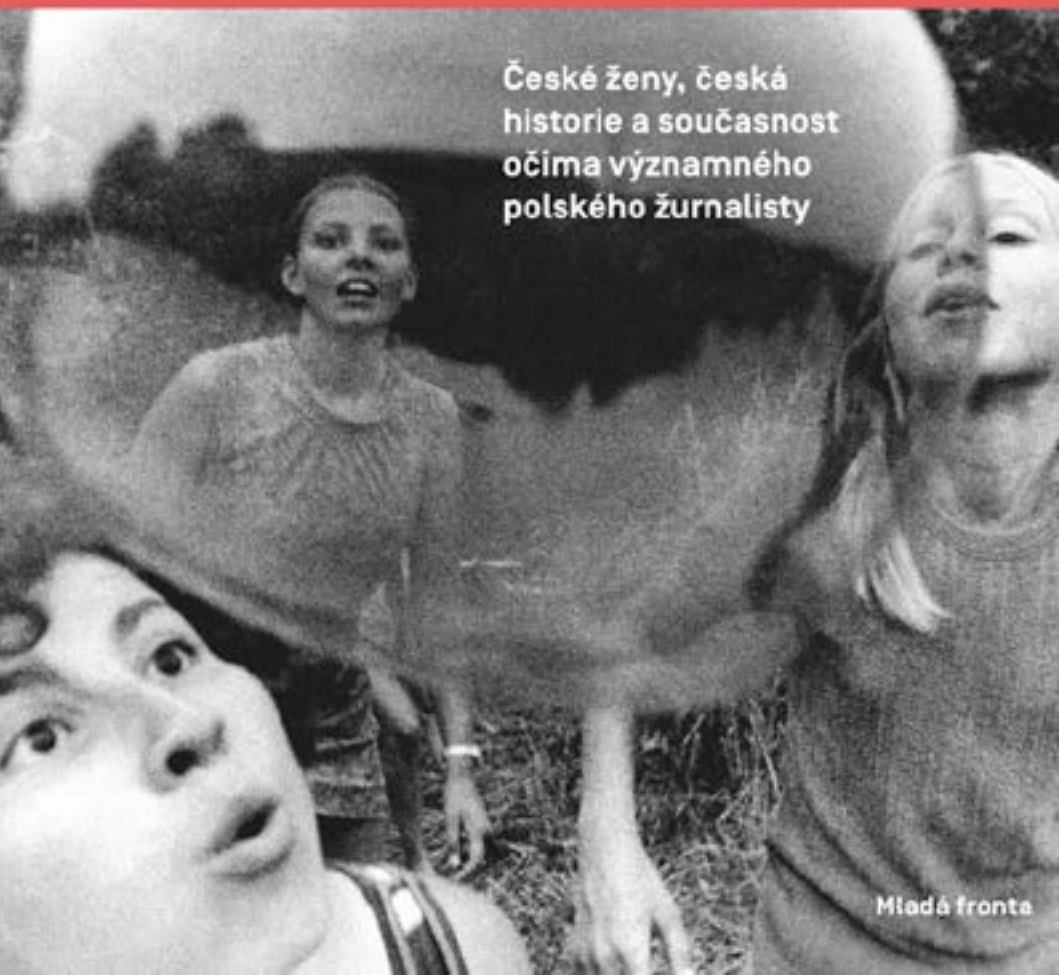

Mariusz Surosz

Ach, ty Češky!

České ženy, česká
historie a současnost
očíma významného
polského žurnalisty

Mladá fronta

Ach, ty Češky!

Mariusz Surosz

Mladá fronta

Mariusz Surosz

Ach,
ty Češky!

Mladá fronta

Památce Václava Buriana (1959–2014)

Tuto knihu věnuji Václavu Burianovi.

Vašek už není mezi námi.

Měl jsem to štěstí ho poznat. Jeho byt byl mou univerzitou, on mým profesorem. Ostatně nejen mým. Vašek říkával, že se cítí ne-svůj, když se mu po ránu v koupelně nemotá nějaký Polák. Že čím víc Poláků přijede, tím lépe. A tak jsme ho navštěvovali houfně. A učili jsme se od něj.

Poprvé jsme se setkali v pozdním létě roku 2001. Chtěl jsem s ním udělat rozhovor. V kruzích polských bohemistů nebo českých polonistů to byla skutečná osobnost! Znalec polské i české literatury, překladatel Czesława Miłosze, Karola Wojtyły, Andrzeje Stasiuka, Ryszarda Krynického a mnoha a mnoha dalších. Novinář a redaktor *Listů*. Ale především moudrý, přátelský člověk. S Václavem jsem tehdy strávil den a půl. Ukázal mi Olomouc, na kterou byl tak hrdý. Vzal mě na pivo do legendární hospody U Musea, které tak nikdo neříká, protože pro všechny je to Ponorka. Druhý den pozdě odpoledne jsme začali s rozhovorem. Ptal jsem se, jak se začal zajímat o Polsko, na popularitu polské kultury v Česku, na stereotypy. Nakonec jsem mu položil tu – jak se mi tehdy zdálo – nejdůležitější otázku: prozradí mi jakožto člověk, který se už čtvrt století zabývá polskou kulturou a skvěle Poláky zná, čím se doopravdy liší Poláci a Češi?

Odpověď:

„O rozdílech mezi Poláky a Čechy by se mi snáze mluvilo právě před pětadvaceti lety. Protože když někoho znáš povrchně, můžeš

jednoznačně říct, že je velkorysý nebo lakomý, uzavřený nebo otevřený. Ale mluvit o blízkých lidech, které velmi dobře znáš, je mnohem těžší. Můžeš říct, že je miluješ, ale říct, jací jsou – to už je velká potíž.“

Tehdy mě jeho odpověď zklamala.

Ale Václav Burian přesně věděl, co říká. A měl pravdu. S každým rokem, co se zabývám Českem, si uvědomuji, že je pro mě čím dál těžší na ty zdánlivě jednoduché otázky odpovídat.

Kniha *Ach, ty Češky!* navazuje na knihu *Pepíci. Dramatické století Čechů polským očima* vydanou v roce 2010 (česky 2011). Určitým způsobem ji doplňuje. Výchozím bodem každé kapitoly je žena, jejíž osud mě fascinuje. Ale ve skutečnosti je to osm črt o dějinách našich jižních pobratimů.

Výjimečnému básníkovi Jaroslavu Seifertovi se připisuje efektní maxima: „Ženy jsou běloučkový cukr v tom hořkém kafi života.“ Nejsem básník, nedokážu tak mistrně formulovat myšlenky. Ale ani bych nechtěl, realie jsou pro mě totiž cennější než originální bonmoty.

Ty, kteří smýšlejí podobně jako já a nespokojí se s pozlátkem zdánlivě moudrých postřehů, upozorňuji na jiná slova. Napsal je v roce 1990 vynikající spisovatel Ludvík Vaculík:

„U nás každý katolík je nevědomky trošku i husita a naopak, každý realista trošku romantik a opačně. Každý z nás je trochu Němec a trochu Slovák. Všichni my noví demokraté a liberálové budeme i nadále trošku socialisty. Naše těsto je promíšeno všemi euforiemi a depresemi.“¹

O českých „euforiích a depresích“ toho Poláci mnoho nevědí. Čtenáři *Pepíků* mi mnohokrát opakovali, že je komplexnost českých dějin překvapila. Ani *Pepíci*, ani *Ach, ty Češky!* nepopisují všechny přísady těsta, o němž píše Vaculík. Protože to nejde. Těch českých „euforií a depresí“ je příliš mnoho. Taková kniha prostě nikdy nevznikne.

Adina

„Jednou se mi zdál hrozný sen. Stála jsem na jevišti vinohradského divadla a hrála jsem jednu ze svých oblíbených rolí. Všechno šlo hladce, obecenstvo se smálo, aplaudovalo, udělala jsem maličkou pauzu, a když jsem se chystala pokračovat, najednou jsem cítila, že mě někdo sleduje, jako by mě chtěl zhypnotizovat. Pohlédla jsem do první řady a tam seděl muž, který mě sledoval ohromnými očima, jež se stále zvětšovaly. Došla jsem až na rampu, abych si ho dobře prohlédla, a ke své hrůze jsem zjistila, že to je ohromná krysa oblečená do smokingu. Chtěla jsem se obrátit a utéct z jeviště, ale nemohla jsem se hnout. Chtěla jsem křičet o pomoc, ale ztratila jsem hlas, a najednou divadlo zelo prázdnotou a v hledišti jenom on a já věděla, že se na mě co nejdříve vrhne a zabije mne...“²

Noční můra ji probudila. Srdce jí tlouklo jako šílené, cítila, že jí po celém těle vyrazil studený pot. Posadila se na prýčně. Snažila se poznat místnost, v níž se nacházela. Nakonec si uvědomila, že je to vězeňská cela, a na chvíli se uklidnila. Rozhlédla se. Přestože

bylo šero, zpozorovala, že z kouta na ni upřeně zírají dvě zorničky. Byla to neobyčejně velká krysa, jedna z obyvatelk pankrácké věznice v Praze. Zpanikařila. Vrhla se na dveře, začala do nich bušit pěstmi a volat o pomoc. Postupně ochabla. Nakonec ztratila vědomí.

Probudila se ve vězeňské nemocnici.

Ale mělo to být jinak.

Jan Mandel, inspektor c. k. státních drah z Jungbunzlau (které se zanedlouho mělo přejmenovat na Mladou Boleslav), snil, že bude mít dceru. S každým dalším narozeným synem prožíval zklamání. Dokonce uprosil místního faráře, s nímž obvykle hrával po nedělní mši mariáš, aby se modlil za narození holčičky. Farář mu to slíbil. A 28. ledna 1910 byl vytrvalý inspektor v sedmém nebi. Konečně měl dceru! Jeho vytoužená, vysněná holčička měla být výjimečná, našel pro ni tedy také originální jméno a sám ji tak důsledně oslovoval: Adina. Jméno objevil v opeře Gaetana Donizettiho *Elixír lásky*.

Otec dceru rozmazloval. Syny držel zkrátka, ale ona směla všechno. Když si s pláčem stěžovala na některého z bratrů, otec nečekal na synovo vysvětlení a hned bral do ruky opasek. Podléhal Adinčiným rozmarům. Věnoval jí každou volnou chvíli. Plánoval budoucnost. Nejlepší školy a později studium hudby na konzervatoři ve Švýcarsku, které sám absolvovat nemohl.

Moudrost však Adina nezískala ve školách. Učil ji sám vrtkavý život. První lekce přišla, když jí ještě nebylo osm let. Její svět, svět malé, rozmazlené koketky, která se na své vrstevníky dívala svrchu, se zhroutil. Milovaný tatínek onemocněl a nečekaně zemřel. Na pohřbu neuronila jedinou slzu. Jako dospělá napsala, že se styděla při pohledu na matku vrhající se za rakví. Po návratu domů šla do otcovy pracovny, posadila se ke klavíru a zahrála Chopinovo nokturno, které měl tak rád. Matka jí vynadala, že se nesmí bavit hraním, když drží smutek.

Po otci jim zůstal dům a nevysoká penze. „Válka skončila, ale bída byla čím dál větší. Žili jsme většinou z toho, co nám vyrostlo na zahradě, anebo co jsme vykrmili v kurníku, v chlívků... Ale hlavně jsme kradli. [...] Od souseda nás dělila vysoká zeď, ale byli jsme akrobati a žádná výška nás neodstrašila. Ty noční výpravy organizovala maminka... Pan Klement, soused, býval kdysi tatínkův přítel, takže zpočátku nad tím zamhouřil oko. Ale všechno má své meze, takže když se jeho úroda ztenčila na pár shnilých jablek a jeho karfióly, kedlubny, jahody a broskve skončily v našich žaludcích místo na jeho mahagonovém jídelním stole, ztratil trpělivost, obehnal všechny zdi ostnatým drátem a pořídil si nočního hlídače,“ vzpomínala na roky po první světové válce Adina Mandlová.³

Dospívající dívka si povšimla, že uživit čtyři děti není lehké. Když si matka nevěděla rady, využívala jako prostředek k zajištění „aprovizace“ rodiny své tělesné půvaby. „Měli jsme najednou spoustu ‚strejčků‘: mlynáře, k němuž hoši chodili tajně v noci se starým kočárkem pro pytle mouky, řezníka, který dodával maso a buřty jednou za týden osobně, velkostatkáře, jenž nám mimo jiné daroval tři malá prasátka, která jsme krmili pomejemi z nemocnice, kde jiný ‚strejček‘ byl doktorem.“⁴

To se jí vrylo do paměti.

„Sletschinka, z fas nykty nebude cheretschka,“ prorokoval vztekle lámanou češtinou režisér nespokojený s Adininým výkonem.

Měla říct jednu větu: „Z lásky bolejí vlásky.“ Opakovala ji, ale režisér stále nebyl spokojený. Po další jedovaté poznámce to nevydržela.

„Kouknou, pane režisére, než voni udělaj jinej film, já budu hvězda!“ odsekla.

Film byl skutečně propadák a režisér Josef Medeotti-Boháč měl obrovské potíže najít práci. Ona však měla debut za sebou.

K filmu se dostala proto, že herečka Jarmila Kronbauerová, která trávila prázdniny v Mladé Boleslavi, neměla s kým hrát tenis.

„Vy byste měla být v Praze a zkusit štěstí u filmu. Jsem si jistá, že jste velmi fotogenická,“ řekla Adině po zápase. Adina poslala svoje fotografie příteli Jarmily Kronbauerové, filmovému producentovi. Obsadil ji do filmu *Děvčátko, neříkej ne!*⁵

V Praze právě dokončovali výstavbu velkých filmových studií na Barrandově, tehdy nejmodernějších v Evropě. S nápadem postavit filmové ateliéry přišel Miloš Havel, strýc budoucího prezidenta Václava Havla. Adina Mandlová se ocitla v Praze, právě když začínal velký *boom* filmové výroby.

V pamětech napsala, že filmovou společnost zaujala mladinká herečka, která místo aby sklopila uši, režisérovi vzpurně odsekla. A tato událost měla být předehrou její kariéry. Její přítel však tvrdí, že dvacetiletá modelka (zpočátku si Adina na život v Praze vydělávala prací v exkluzivním módním salonu) si vybrala jinou cestu. Rozhodla se svést největší hereckou hvězdu tehdejší československé kinematografie – Huga Haase.

Počíhala si na něj. Celá Praha věděla, kde Hugo Haas tráví večery. V Lucerně, v restauračním salonku Miloše Havla. Adina tedy přišla do Lucerny a posadila se tak, že ji Hugo Haas cestou na toalety nemohl přehlédnout.

„Haas šel kolem a Mandlová zvedla své velké oči. Haas prošel, ale všiml si jí, a když se vracel, už se ohlédl, usmál se, a Adina měla vyhráno,“ vyprávěl svědek těchto událostí.⁶ Haas si jistě myslel, že to on získal ji, protože ženy pro něj měly výjimečnou slabost. Nechávala ho při tom, protože toho o mužích věděla už opravdu hodně. Jejím cvičišťem byl domov. Matka založila penzion pro gymnazisty. Náctiletá Adina s lehkostí vzbuzovala lásku mladých chlapců a s chladným potěšením si pohrávala s jejich city.

Dokud se neobjevil Aloušek. „Byla to láska na první pohled,“ přiznala po letech. Milostné dopisy, tajné schůzky, polibky, něžnosti.

Skončilo to skandálem a scénou. Když se otec jejího miláčka dozvěděl, jaká je příčina prudkého zhoršení synových známek, z domu Mandlové ho odvezl.

Později se na obzoru objevil pan nadporučík z místní posádky. Přišel na školní taneční večírek. Adina se zamilovala. Po hádce s matkou a jejím životním partnerem za nadporučíkem utekla.

„Byla to moje velká smůla, že jsem ve svém čistě soukromém životě přitahovala neřády jako světlo noční můry.“⁴⁷ Mandlová trochu přeháněla, ale zrovna k její první neplatonické lásce se toto označení bezpochyby hodilo. Po odchodu do civilu jí partner nabídl život po boku obchodního cestujícího, protože tak si vydělával na živobytí. Snadno vydělané peníze utráceli ve špeluňkách, hospodách a hotelech. Večírky do rána, primitivní zábava, spousty alkoholu. Když pochopila, že takový život nikam nevede, milence opustila a vrátila se domů.

Po letech pochopila, že partner její matky byl slušný člověk. Ale když se nastěhoval do jejich domu, považovala ho za vetřelce, který chce zaujmout otcovo místo. Nedovolila mu, aby se stal jejím otčímem, nebránilo jí to však využívat jeho peníze. To on financoval její studium v Paříži. V Československu střídala školy, protože ačkoli byla bystrá, snadno se dostávala do potíží. Jednou kradla s kamarádkou ve školní botanické zahradě (přišlo se na to, když se na trhu u květinářky objevily exotické orchideje). Jindy se nechala nacytat s cigaretou (a navíc v divadle, kam neměli žáci dovoleno chodit). Adina byla jako neřízená střela. Už ve vlaku do Paříže obehřála dva náhodné spolucestující v kartách, a když se zabydlela v novém prostředí, chodívала nejen do školy, ale také na odpolední přednášky na Sorbonnu, na koncerty a do divadel. Večery a noci trávila ve společnosti umělecké bohémy, pouštěla se do mnoha románek. Aby mohla zůstat ve škole, tajně přerušila neplánované těhotenství. Ve škole se s Adinou nakonec stejně rozloučili, když byla během školní slavnosti

přistižena v choulostivé situaci se synem vlivného sponzora. Pro útěchu strávila několik týdnů v Drážďanech, kam ji pozval další milovník jejích půvabů.

„To máš vztek, že se za mnou každý otáčí a tebe nikdo nezná,“ řekl jí Hugo Haas během jedné z procházek.⁸ Odsekla mu, že se lidé budou brzy ptát, kdo je ten ošklivý Žid, který jde s Adinou Mandlovou. Haas se rozesmál. Štěstí mu přálo, proč by se měla karta najednou obrátit?

(O šest let později opustí zemi. K odjezdu se rozhodne v den, kdy v kavárně při pohledu na něj opilý německý důstojník začne křičet: „Jude raus!“ a střílet.⁹)

Haas se stal jejím učitelem, milencem a ochráncem. Učil ji základy hereckého řemesla. A ona o to velice stála.

„Vysedávala jsem denně na místě hasiče ve Stavovském nebo Národním divadle a žrala herce i herečky očima a ušima.“¹⁰

A nebýt Haase? Přemluvil ji, aby odmítla nabídku hrát v *Extázi* Gustava Machatého. Haas jí vysvětloval, že na začátku kariéry nemůže hrát ve filmu, kde se ukáže nahá. Když váhala, postavil ji před hotovou věc: buď film, nebo on. Snímek vyvolal skandál. Papež ho odsoudil, Hitler zakázal jeho promítání v Německu. Hedy Lamarr, která se rozhodla přijmout hlavní roli, udělala později kariéru v Hollywoodu.

A nebýt Haase? Přijal roli v dalším filmu pod podmínkou, že se v něm najde part i pro Adinu. Díky němu si zahrála v *Diagnóze X*. Hrála špatně. Kritika jí upřela talent, závistivé herecké prostředí se radovalo nejen z její, ale především z Haasovy porážky. Herec ale trval na svém. Zařídil jí jinou roli. Znovu se nepředvedla nejlépe. Nakonec napsal scénář a přesvědčil režiséra, aby hlavní ženskou roli svěřil Adině. Film se jmenoval *Život je pes* a stal se velkým hitem roku 1933.

„Vyprávěla mi, jak po prvním filmovém úspěchu dokázala, že v *Kinorevui* dali její portrét přes celou zadní stranu obálky. Oběhla

všechny novinové stánky a trafiky v Praze a za pětikorunu obračela tu *Kinorevui* zadní stranou nahoru. Uměla si dělat reklamu sama.“¹¹ Slavný režisér Otakar Vávra obdivoval nejen její mimořádnou krásu, ale také ambice.

Díky Haasovi poznala intelektuální smetánku tehdejší Prahy. Zpočátku ji brali jako další přechodný románek uznávaného herce. Postupně si povšimli, že v půvabném těle se skrývá nevšední osobnost.

„Haas ji naučil vyprávět neslušné anekdoty a to se nejvíc líbilo intelektuálům: krásná mladá dívka říkala nemravné vtipy s naprostou samozřejmostí, bez zábran a s šarmem. Aby mohla společensky konverzovat, pilně četla světovou literaturu a učila se anglicky. Dělal zkrátka pro úspěch všechno, co bylo třeba. Byla to pro ni vojna.“¹²

Haas si nechtěl plést jména svých dalších žen a všem jim říkal stejně: „Titinka“. Tak také představoval Adinu.

V Praze se natáčelo čím dál více filmů. Kinematografie přitahovala ty nejschopnější, umělecký a společenský život kvetl. Adina se cítila jako ryba ve vodě. Dostávala stále více nabídek, hrála, role přinášely dobré recenze a přízeň publika. Chvilé lehkomyšlnosti – a její život byl málem v troskách. Měla příležitost se přesvědčit, jak křehký může být lidský osud. Haas koupil automobil, ale sám neřídil, řidičkou byla Adina. Jednou pustila k volantů kamarádka a ta způsobila dopravní nehodu, při které byl zraněn postarší muž. Adina vzala vinu na sebe, protože Haas její kamarádka nesnášel; věděl, že je spojuje něco víc než ženské přátelství. Zraněný muž na následky komplikací po amputaci nohy zemřel a Adina Mandlová stanula před soudem. Stala se zápornou hrdinkou mnoha článků, v nichž ji představovali jako příklad morální zkaženosti hereckých kruhů. Útoky pokračovaly, ačkoli odvolala svou původní výpověď a její kamarádka

přiznala pravdu. Přesto ji soud shledal vinnou. Nakonec byla odsouzena podmíněně, ale několik měsíců nedostávala žádné pracovní nabídky. Producenti počítali s tím, že proces jí uškodil a bude lepší ji neangažovat. Tehdy ji živil Haas, a ona nesnášela být na někom závislá.

Jejich vztah už byl velmi volný. Vzájemně se podváděli a nakonec se rozešli.

Osud se postavil na její stranu. Vrátila se na plátno. Během tří let hrála ve více než dvaceti filmech a dokázala, že se umí vypořádat nejen s komediálními rolemi. Stala se hvězdou první velikosti, všimla si jí i mezinárodní kritika. Byla úspěšná, bavila se a střídala milence.

„Moje popularita dosáhla vrcholu a já si mohla diktovat honoráře i v rolích, které nebyly hlavní... Většinu těch filmů režíroval Mac Frič a musel mě obsazovat proti své vůli, protože na tom producenti trvali, neboť jsem byla zaručený kasovní úspěch. Sotva se mnou mluvil a i jinak mi dával znát, že se mnou pracuje jenom proto, že nemá na vybranou.“¹³

„V českém filmu byla řada krásných žen, ale jen dvě byly skutečné hvězdy: Lída Baarová a Adina Mandlová,“ tvrdil do konce svého dlouhého života režisér Otakar Vávra.¹⁴

Freda Svítla poznala stejně jako Haase v Lucerně. Byla tam s přáteli a někdo jí ho představil. Svítl ji odvezl domů. „Ještě tu noc mi telefonoval, aby mi popřál dobrou noc a zítra na shledanou. Druhý den mi poslal překrásné květiny s vizitkou a s pozváním na večeři.“¹⁵

Měla volný večer, a tak pozvání přijala.

Okouzující, zábavný průmyslník a majitel obrovských pozemků se Adině zalíbil. Začala se s ním vídat. Fred Adinu rozmazloval. Byl velice bohatý a mohl si dovolit téměř cokoli. V Československu tehdy nebylo důležité, že jeho předkové byli Židé, ale brzy se to mělo změnit.